

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
РЕПУБЛИКА СРПСКА
ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
КОМИСИЈА ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ ДОГАЂАЈА
У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995.

ДОГАЂАЈИ У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ
ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995.

Бања Лука, јун 2004.

САДРЖАЈ

УВОД

I. СУДБИНА БОШЊАКА У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995.

- а) У Поточарима
- б) У мјешовитој колони

II. МАСОВНЕ ГРОБНИЦЕ

- а) Ексхумиране
- б) Новооткривене

III. УТВРЂИВАЊЕ СУДБИНЕ ЛИЦА ЗА КОЈИМА СЕ ЈОШ УВИЈЕК ТРАГА

IV. СПИСАК И ИДЕНТИТЕТ ЖРТАВА ЗА КОЈЕ СУ ПОДНЕСЕНЕ АПЛИКАЦИЈЕ ДОМУ ЗА ЉУДСКА ПРАВА БиХ

ЗАКЉУЧЦИ

ПРИЛОЗИ

УВОД

Као привремено радно тијело Владе Републике Српске (Влада РС) Комисија за истраживање догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995 (у даљем тексту Комисија) образована је одлуком Владе РС на њеној 52. сједници, од 15.12.2003 (у даљем тексту Одлука, документ А/1). У параграфу II Одлуке одређене су надлежности Комисије. Комисија, дјелујући на начин транспарентан за ширу јавност, са пуним овлашћењима предузима "све истражне и друге радње у циљу утврђивања пуне истине о догађајима у и око Сребренице у времену од 10. до 19. јула 1995, а ради остваривања трајног мира и изградње повјерења у Босни и Херцеговини". У Одлуци (одјељак В) наложено је Министарству правде Републике Српске (МП РС), Министарству унутрашњих послова Републике Српске (МУП РС), Министарству одбране Републике Српске (МО РС), ОБС-у, Генералштабу Војске Републике Српске (ГШ ВРС) и Републичком секретаријату за односе са Међународним кривичним судом у Хагу да "у потпуности подрже рад Комисије"; у посебном одјељку (VI) МП РС задужено је за организовање и извршавање административних послова, а МУП РС, за обезбјеђење средстава логистике за потребе рада Комисије. Према Одлуци (одјељак IV/1) мандат Комисије траје шест мјесеци од дана конституисања. Комисија је задужена да Влади РС подноси мјесечне извјештаје о раду, а "најкасније три дана прије престанка са радом" да достави Завршни извјештај о раду и утврђеним чињеницама.

На 54. сједници, од 25. 12. 2003, Влада РС именовала је чланове Комисије: Марко Арсовић, предсједник, Милан Богданић, Милорад Ивошевић, Ђорђе Стојаковић, Гојко Вукотић, Гордон Бекјон, Смаил Чекић, чланови (А/2). Господу Бејкона и Чекића номиновао је високи представник за БиХ (господин Бејкона као представника Међународне заједнице, а господина Чекића као представника заједнице преживјелих). Уред Високог представника (ОНР) и Међународни кривични суд у Хагу (ICTY) су добили статус посматрача. Конститутивна сједница Комисије одржана је 12. 01. 2004. Понуђен је нацрт Пословника (А/3) и постигнута сагласност око доношења Плана рада (А/4) и других оперативних аката који су убрзо усвојени. За потпредсједнике

Комисије именовани су Ђорђе Стојаковић и проф. др Смаил Чекић. Двадесетог априла из рада Комисије повукао се дотадашњи предсједник Марко Арсовић (А/5). На мјесто предсједника Влада РС именовала је Милана Богданића, дотадашњег члана Комисије. На упражњено мјесто члана Комисије Влада РС именовала је 17. маја Жељка Вујадиновића (А/6).

Доношење Одлуке о формирању Комисије било је мотивисано обавезом РС да одговори на Одлуку Дома за људска права БиХ од 03. 03. 2003 (А/7), посебно дефинисаном у одјељку IX (Закључци), параграф 220, тачке 1–8, посебно 7 и 8. Одлука Дома односи се на 49 пријава које су поднијели најближи рођаци лица несталих у догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. и о чијој судбини до данас немају поузданих сазнања. Пријаве су поднесене против РС и представљају "дио групе од око 1.800 сличних пријава које су тренутно у поступку пред Домом – све оне се односе на догађаје у Сребреници" (параграф 1). Дом је наредио РС да "по хитном поступку" објави све информације које посједује, "а које се односе на судбину и мјеста гдје се налазе нестали...", открије "све информације... које се односе на локације појединачних, масовних, примарних и секундарних гробница жртава догађаја у Сребреници које нису раније објелодањене" и, поред осталог, "спроведе потпуну, сврсисходну, темељну и детаљну истрагу о догађајима који су довели до утврђених кршења људских права, како би... чланови породица и јавност сазнали за улогу РС у масакру у Сребреници јула 1995, за њене касније покушаје да прикрије ове чињенице, те за судбину и мјесто гдје се налазе лица нестала у Сребреници у јулу 1995." (параграфи 211, 212, 214, 220, тачке 1–8). Високи представник у БиХ Педи Ешдаун у писму предсједнику РС Драгану Чавићу и премијеру РС Драгану Микеревићу од 25. 12. 2003. истакао је "важност рада Комисије", подржао ставове Дома за људска права и чињеницу да се Комисија мора руководити "довољним фондовима, потпуним приступом свим релевантним документима" и свједоцима. Дом за људска права за БиХ и ОНР оцијенили су као незадовољавајуће раније извјештаје Владе РС у односу на Одлуку Дома од 3. 03. 2003.

Одлука Дома за људска права од 3. 03. 2003. преузела је и неке веома важне компоненте (историјски контекст и саме

чињенице које се односе на догађаје у и око Сребренице) садржане у првостепеној пресуди Хашког трибунала "Тужилац против Радислава Крстића" (А/8), од 02. 08. 2001.

Најважнија питања о којима је Комисија требало да прикупи одговарајућу чињеничну грађу јесу: испитати наведене злочине, коликог су обима, ко их је наредио и извршио. Између осталог, потребне информације требало је прикупити о разним питањима везаним за наведене догађаје: заузимање Сребренице, покушај евакуације становништва, хуманитарна криза, стање у Поточарима, ситуација у мјешовитој колони, откривање судбине и мјеста несталих лица, откривање информација о новим локацијама појединачних и масовних гробница, идентификација жртава, као и други догађаји од значаја за рад Комисије.

Један од приоритета рада Комисије је израда што је могуће тачнијег списка лица несталих током догађаја у Сребреници од 10. до 19. јула 1995, са акцентом на утврђивање судбине лица наведених у Одлуци Дома за људска права 03. 03. 2003.

Овакав приступ битно је утицао на првобитни концепт рада Комисије. Замишљен је обухватан научни поступак, детаљнији приказ генезе догађаја за наведени период (10–19. јул 1995) при чему би се примјењивала строжа методологија утврђивања чињеница и извођења доказа.

Руководећи се Оперативним планом, Комисија је са активностима почела фебруара 2004. Пошто је задужила поједине чланове да израде потребне акте које ће упутити одговарајућим институцијама и појединцима, Комисија је груписала догађаје и утврдила тематске цјелине: Догађаји у Поточарима, Судбина учесника колоне, Примарне, Секундарне и Терцијарне масовне гробнице. За поједине области одређени су извјестиоци.

С обзиром на лимитирани рок и готово деценијски размак од времена догађаја, Комисија је оцијенила да се примарно мора бавити прикупљањем сазнања о догађајима од инволвираних органа и појединаца у РС. Документација на коју се Комисија могла ослонити потиче из институција система РС (МО РС, ГШ ВРС, команде Првог и Петог корпуса ВРС, надлежни одсјеци МО

чињенице које се односе на догађаје у и око Сребренице) садржане у првостепеној пресуди Хашког трибунала "Тужилац против Радислава Крстића" (А/8), од 02. 08. 2001.

Најважнија питања о којима је Комисија требало да прикупи одговарајућу чињеничну грађу јесу: испитати наведене злочине, коликог су обима, ко их је наредио и извршио. Између осталог, потребне информације требало је прикупити о разним питањима везаним за наведене догађаје: заузимање Сребренице, покушај евакуације становништва, хуманитарна криза, стање у Поточарима, ситуација у мјешовитој колони, откривање судбине и мјеста несталих лица, откривање информација о новим локацијама појединачних и масовних гробница, идентификација жртава, као и други догађаји од значаја за рад Комисије.

Један од приоритета рада Комисије је израда што је могуће тачнијег списка лица несталих током догађаја у Сребреници од 10. до 19. јула 1995, са акцентом на утврђивање судбине лица наведених у Одлуци Дома за људска права 03. 03. 2003.

Овакав приступ битно је утицао на првобитни концепт рада Комисије. Замишљен је обухватан научни поступак, детаљнији приказ генезе догађаја за наведени период (10–19. јул 1995) при чему би се примјењивала строжа методологија утврђивања чињеница и извођења доказа.

Руководећи се Оперативним планом, Комисија је са активностима почела фебруара 2004. Пошто је задужила поједине чланове да израде потребне акте које ће упутити одговарајућим институцијама и појединцима, Комисија је груписала догађаје и утврдила тематске цјелине: Догађаји у Поточарима, Судбина учесника колоне, Примарне, Секундарне и Терцијарне масовне гробнице. За поједине области одређени су извјестиоци.

С обзиром на лимитирани рок и готово деценијски размак од времена догађаја, Комисија је оцијенила да се примарно мора бавити прикупљањем сазнања о догађајима од инволвираних органа и појединаца у РС. Документација на коју се Комисија могла ослонити потиче из институција система РС (МО РС, ГШ ВРС, команде Првог и Петог корпуса ВРС, надлежни одсједи МО

РС, МУП РС и надлежни ЦЈБ МУП РС). У сједиште Комисије допремљена је и извјесна документација МО ФБиХ. Комисија је тражила потребне информације, остваривала непосредан приступ документацији и уз потврду изузимала расположива документа од значаја за предмет испитивања. О прикупљеним чињеницама Комисија се консултовала са осталим факторима који би о њима могли имати нека сазнања (ICTY, ICMP, ICRC, UN, Канцеларија за тражење несталих РС, удружења породица несталих, Федерална комисија за тражење несталих).

Комисија нема карактер судског органа и нема мандат да се бави правним питањима, јер је то задатак и право искључиво надлежних судова. Ипак, у расвјетљавању чињеничне стране догађаја Комисија је морала имати у виду примјењиво међународно и локално кривично право, што је услов одабира чињеница битних за расвјетљавање догађаја. Извођење доказа и утврђивање битних чињеница Комисија је требало да спроводи по угледу на судске процедуре које важе за ову област. Због ограниченог времена и рационализације поступка, Комисија је преузела историјски контекст и чињенично стање садржано у пресуди "Тужилац против Радислава Крстића", којом је оптужено лице у другостепеном поступку осуђено од стране Хашког трибунала, за "помагање и подржавање геноцида" почињеног у Сребреници.

Почетне тешкоће у раду Комисије (успостављање комуникације са одговарајућим институцијама РС, обезбјеђивање материјално-техничких и смјештајних услова и друго) превазиђене су након интервенција високог представника 11. 03. и 25. 04. 2004. Високи представник за БиХ захтијевао је брзо окончање истраге и концентрацију рада Комисије на откривање локација посмртних остатака и утврђивање спискова лица која се воде као нестала (А/9). Овим је мандат Комисије усмјерен искључиво на испитивање судбине Бошњака у наведеном периоду. Показало се да у предвиђеном року није могуће спровести "потпуну, сврсисходну, темељиту и детаљну истрагу" о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995.

У вези са наведеним, Комисија је до 01. 04. 2004. дефинисала два пројекта:

– Истраживање стратишта и гробница жртава "заштићене зоне" UN Сребреница од 10. до 19. јула 1995 (A/10);

– Утврђивање индентитета жртава из "заштићене зоне" UN Сребреница од 10. до 19. јула 1995 (A/11), за чију реализацију су потребна велика средства и дуг временски период, па се од овог пројекта одустало.

Оба пројекта била су саставни дио раније усвојеног Плана рада и закључака Комисије. У суштини, представљали су у неким сегментима разрађени Оперативни план рада Комисије.

Током маја постигнут је видљив напредак по питању истраживања и утврђивања локација потенцијалних масовних гробница жртава, а које до сада нису познате, прикупљање нових релевантних докумената и утврђивања броја и индентитета жртава. Преко Министарства правде РС још раније успостављен је контакт са правосудним органима Федерације БиХ ради идентификације жртава из до тада еххумираних гробница. У вези са утврђивањем броја и индентитета жртава, чланови Комисије посјетили су Центар за координацију и идентификацију (ИСС), Идентификациони пројект "Подриње" (PIP) Међународне комисије за нестала лица (ICMP) у Тузли. Разговарало се са кантоналним тужиоцем у Тузли, који је обећао и касније доставио списак индентификованих лица. Чланови Комисије састајали су се више пута са представницима удружења породица несталих.

На основу прикупљеног материјала и прибављених додатних информација, Комисија је приступила реконструкцији догађаја. Прикупљене оригиналне документе и извјештаје инволвираних субјеката, Комисија је анализирао и израдила Завршни извјештај о догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године, са тежиштем на питање откривања до сада непознатих гробница и утврђивања списка несталих лица за које су чланови породица поднијели апликације Дому за људска права БиХ. Уз основни текст приложен је дио прегледане изворне грађе. До средине јула биће достављен и прецизнији списак лица која се воде као нестала у догађајима од 10. до 19. јула 1995.

Документација којом је Комисија располагала углавном потиче од институција РС, дијелом и од неких институција

Федерације БиХ. Од великог значаја била би и сазнања неких страних организација и институција које се баве испитивањем ратних сукоба на простору бивше Југославије од 1991. до 1995, а тиме и дешавања у и око Сребренице у разматраном периоду.

И поред веома значајних резултата, посебно у откривању до сада непознатих гробница и утврђивању броја и идентитета жртава, редефинисани мандат Комисије као и кратак временски рок одредили су обим и резултате њеног рада. Комплексна научна валоризација предметних догађаја, посебно историјско-правна, остаје императив.

Рад Комисије историјски је чин и као такав подлијеже суду историје. Формирање Комисије и њен рад доказ су зрелости српског народа и РС, суочавања са собом, историјом и Другим.

I.
СУДБИНА БОШЊАКА У И ОКО СРЕБРЕНИЦЕ
ОД 10. ДО 19. ЈУЛА 1995.

Оружане снаге РС (војска и полиција) 6. јула 1995. године започеле су напад на Сребреницу, "заштићену зону" УН, која је по Резолуцији Савјета безбједности УН (бр. 819), од 16. априла 1993, а по Споразуму од 17. априла и 8. маја исте године демилитаризована, што никада није спроведено.

До вечери 9. јула Војска РС (ВРС) је продрла четири километра у дубину енклаве, зауставивши се само километар од града Сребренице.

Ујутро 10. јула ситуација у самој Сребреници је била напетa. Становници су преплавили улице града и почели бјегати према Поточарима, гдје се налазила база Уједињених нација. Пуковник Кареманс је тражио хитну ваздушну подршку НАТО. Авиони НАТО 11. јула 1995. покушали су бомбардовати артиљеријске положаје ВРС изнад Сребренице. Ваздушна подршка НАТО-а је обустављена након што је ВРС запрјетила да ће побити холандске војнике који су се налазили у "заробљеништву ВРС" и да ће гранатирати базу Уједињених нација у Поточарима, као и околна подручја, гдје је побјегло 20.000–30.000 цивила.

ВРС је 11. јула 1995. године заузела Сребреницу. Касно послије подне генерали Ратко Младић, Радислав Крстић и други официри прошетали су празним улицама Сребренице, а велики број (на хиљаде) избјеглих кретао се према Поточарима, тражећи спас код Холандског батаљона (А/8, параграфи 14-15, 18-20, 26-30, 33-36 и 268; Б/1-65).

а) У Поточарима

Суочено са чињеницом пада Сребренице, цивилно становништво је побјегло у мјесто Поточаре, удаљено око 5 км сјеверозападно од града, да би ту нашло очекивану заштиту у бази Уједињених нација. До вечери 11. јула 1995. године окупило се од 20.000 до 25.000 избјеглих, већином жена, дјеце, старца и војно неспособних. Неколико хиљада ушло је у базу Уједињених нација кроз улаз који им је отворен просијецањем оградe на страни мање уочљивој за припаднике ВРС и мање изложеној борбеним дејствима, док су се остали задржали око базе – у халама фабрика и пољима. У маси избјеглих у самој бази било је најмање 300, а изван базе између 600 и 900 "војно способних" мушкараца. Нико од њих није имао оружје. Тако се на малом простору окупио велики број избјеглих. Услови су били ужасни због врућине, недостатка воде, хране и лијекова. Били су тијесно збијени, гладни, жедни, успаничени и престрављени.

Свјесни реалности, избјегли у Поточарима јавно су увече 11. јула захтијевали од припадника Холандског батаљона да изађу из "овог пакла". Обавијештен је о томе и пуковник Кареманс, а преко њега, на састанцима у хотелу "Фонтана", и командант Главног штаба Војске Републике Српске генерал Ратко Младић.

На другом састанку, одржаном истог дана у 23,00 часа у истом хотелу, пуковник Кареманс обавијестио је генерала Младића и остале присутне (официре Главног Штаба ВРС и представника избјеглих цивила Несиба Манџића) о окупљеној маси народа и хуманитарној кризи која пријети избјеглим у Поточарима. Том приликом генерал Младић је рекао да Бошњаци треба сами да одлуче хоће ли остати у енклави или желе отићи (и камо), а да ће провјерити да ли се међу "војно способним" мушкарцима у Поточарима налазе ратни злочинци. Изричито је захтијевао да припадници 28. дивизије Армије БиХ из енклаве Сребреница положе оружје. Официри Холандског батаљона, не знајући у тим моментима гдје се налазе ове снаге, о томе су обавијестили генерала Младића на трећем састанку, одржаном 12. јула у 10,00 часова у наведеном хотелу у Братунцу, уз

констатацију да нису успјели ступити у контакт с припадницима 28. дивизије Армије БиХ. На овом, трећем састанку била су присутна и три представника избјеглих (Несиб Манџић, Тамила Османовић и Ибрахим Нухановић). И поред датог обавјештења и истовјетног објашњења представника избјеглих (да не знају гдје се налази 28. дивизија и да са њеним припадницима исте нису ступили у контакт), генерал Младић је поновио свој захтјев за разоружање уз обећање да ће обезбиједити превоз свих цивила из енклаве Сребреница, с тим да ће претходно издвојити мушкарце од 17 до 70 година ради провјере њиховог евентуалног учешћа у ранијим ратним злочинима.

Представници међународних хуманитарних организација из Сребренице упутили су 12. јула 1995. године својим централама извјештај у коме наводе да је хуманитарна ситуација у јутарњим часовима тога дана "гора него икада досада", да недостаје храна, лијекови и одјећа, да се, по њиховој процјени, око 30.000 лица налази у и око базе Холандског батаљона, док се око 8000 људи покушава пробити из Горњих Поточара до базе UNPROFOR-а. Изричито је наведено да се међу окупљеним становништвом не налази ниједан наоружани војник Армије Босне и Херцеговине.

У раним јутарњим часовима (од 6 до 7 часова) 12. јула у базу Уједињених нација у Поточарима ушле су специјалне јединице Министарства унутрашњих послова РС (Чета специјалне полиције за антитерористичка дејства са Јахорине, Прва чета посебне јединице полиције Центра јавне безбједности Зворник, дијелови Другог специјалног одреда из Шековића и јединица са псима из Сарајева), дијелови Братуначке бригаде и јединице војне полиције Братуначке бригаде Војске Републике Српске, ради "одржавања реда", проналажења и издвајања "војно способних" мушкараца у складу са усменом наредбом генерала Ратка Младића са састанка у хотелу "Фонтана" у Братунцу 11/12. јула, када је, уз остало, договорена и евакуација избјеглих цивила из Поточара на територију под контролом Армије БиХ у правцу Тузле уз наредно одвајање "војно способних" мушкараца.

Издвајање је унијело додатни страх, неизвјесност и узнемиреност. Заправо, довело је до трауматског стања због присуства наведених јединица, њихових радњи и понашања као и

због присуства јаких снага ВРС око круга базе Холандског батаљона.

Тако се прије подне 12. јула ситуација у Поточарима погоршавала. Тада се, у пратњи високих официра Главног штаба и телевизијских екипа, појавио генерал Ратко Младић, који је, на први поглед, пружио извјесну наду окупљеном народу (подјелом слаткиша дјечи; тај дан је дијељен и хљеб), обећавајући да ће избјегли бити превезени тамо гдје желе.

Тешки услови у Поточарима 12. јула, постали су још гори због терора, вријеђања и злостављања приликом раздвајања "војно способних" мушкараца и спорадичних убистава иза Фабрике цинка, код потока и иза "бијеле куће". Како је пролазио дан, ионако тешки услови постали су још тежи и за избјегле и припаднике Холандског батаљона. Терор се повећао у току ноћи. Војници су извлачили и одводили људе из гомиле. Чули су се крици, запомагања, јауци и плотуни. Током ноћи и рано идућег јутра прошириле су се приче о силовању и убиствима, па је масу захватао све већи страх. Поједини избјегли видјели су злостављања, силовање и убијања, а неки су наишли на убијене. Неколико цивила извршило је самоубиство вјешањем.

Били су тако несносни услови, страх, паника и огорчење међу избјеглим да су за све вријеме боравка у Поточарима једва чекали да што прије, било чим и било како, побјегну из овог мјеста. Исто расположење владало је и међу припадницима Холандског батаљона UN.

Рано ујутро 12. јула 1995. године команда Дринског корпуса је упутила наређење свим својим јединицама и Министарству одбране о мобилизацији свих превозних средстава и њиховом окупљању на фудбалском стадиону у Братунцу истог дана до 16.30 часова.

Око подне 12. јула почели су да пристижу у Поточаре аутобуси и камиони за превоз жена, дјеце и старца у правцу Тузле. Избјегли су одмах нагрнули да се укрцају, иако већина није ни знала куда иде.

Долазак великог броја аутобуса и камиона у Поточаре био је према утврђеном плану Главног штаба ВРС.

Укрцавање у аутобусе извршено је у присуству и под контролом припадника специјалних јединица полиције и Војске Републике Српске и уз помоћ припадника Холандског батаљона.

У току тога дана евакуисано је на територију под контролом АБиХ око 8.500 лица. Евакуација је обустављена у току ноћи, а настављена у јутарњим часовима 13. јула 1995. године.

Командант Главног штаба ВРС, извјестан број официра овог штаба, команде Дринског корпуса и представник Братуначке бригаде виђани су 12. и 13. јула у бази Холандског батаљона у Поточарима.

Приликом превоза аутобуси и камиони били су претрпани, а вријеме неиздрживо вруће. Први конвој возила пратили су припадници Холандског батаљона и успут, до Тишће, није било раздвајања "војно способних" мушкараца. Касније су припадници Војске Републике Српске спријечили ову пратњу, уз насилно одузимање возила, па је у наставку евакуације, на различитим мјестима, а најчешће у Тишћи, вршено раздвајање. Након стицања у Тишћу избјегли су наставили пјешке према Кладњу, неколико километара кроз "ничију земљу", између српских и бошњачких линија.

Потпуна евакуација избјеглих Бошњака цивила из Поточара и реализација договора од 11. и 12. јула, завршена је 13. јула до 20 часова.

На аеродром у Дубравама смјестило се око 22.000 ових избјеглих лица док се више хиљада смјестило на друга мјеста и код родбине и пријатеља.

Страх и хаотично стање у енклави уопште и Поточарима, посебно уз наведене појаве и околности, довели су до овог масовног бјежања цивилног становништва из "заштићене зоне" Сребреница, што је, иначе била, карактеристика појава многих ранијих догађаја и освајања територија.

Најдраматичније је 12. и 13. јула у Поточарима, било систематско раздвајање "војно способних" мушкараца од породица. Ово је почело од јутра 12. јула, након уласка наведених јединица полиције и ВРС. Издвојени су држани на засебним мјестима (испред Фабрике цинка и у "бијелој кући"). Болна је чињеница да је међу њима било доста војно неспособних и малољетника. Раздвајање је настављено и за вријеме укрцавања у возила и у току евакуације.

Раздвојени су претходно, у Поточарима, морали оставити све своје ствари испред "бијеле куће", а потом су држани у крајње неповољним условима.

У близини "бијеле куће", иза зграде "Транспорта" и у близини потока у наведеним данима вршена су спорадична убијања, у шта су се увјерили припадници Холандског батаљона UN, о чему су обавијестили пуковника Јозефа Кингорија, војног посматрача UN за подручје Сребренице. Чуо је пуцње и покушао испитати шта се догађа, али су га у томе спријечили припадници ВРС, о чему су свједочили у Хашком трибуналу припадници ових снага.

Раздвојени "војно способни" Бошњаци у Поточарима (њих најмање 1.000) одвезени су из Поточара на друга мјеста заточења у Братунцу, 12. и 13. јула, гдје су довођени и заробљеници из мјешовите колоне у шуми, а одатле на мјеста погубљења. Иза њих остала је велика гомила личних ствари и докумената који су спаљени касно увече 13. јула 1995. године, па приче о провјери и тражењу ратних злочинаца губе смисао.

Међународни комитет Црвеног крста из базе у Поточарима 16. јула евакуисао је 87 рањеника у Братунац, гдје је такође извршено издвајање "војно способних". Издвојена су 23 рањеника, који су потом постали ратни заробљеници. Одатле су одведени и њихова судбина постала је неизвјесна (А/8, параграфи 31-59, 126-131, 135-136, 140-141, 145, 157, 160 и 209-295; Б/16, 22, 44-45, 49-50, 53, 65а, 65б, 66-69, 72-73, 75, 80, 83, 88, 91-92, 109 и 226).

б) У мјешовитој колони

Један број становника (између 10.000 и 15.000) након заузимања Сребренице окупио се у селима Јаглић и Шушњари, тражећи спас према територији под контролом Армије РБиХ. Око једне трећине мушкараца били су војници из 28. дивизије Армије РБиХ, иако сви нису били наоружани. Чело колоне чиниле су јединице 28. дивизије, након њих кретали су се цивили, међу којима је био мањи број жена, дјеце и стараца помијешаних са војницима. На зачељу колоне налазио се Самостални батаљон 28. дивизије.

Чело колоне је 12. јула 1995. у 00.30 кренуло из Шушњара преко Јаглића и Буљима ка Каменичком Брду. У току ноћи је због слабе видљивости, страха од мина и панике дошло до прекида колоне и кретање је било заустављено. Прекинута колона је поново наставила кретање тек након свитања.

ВРС је из разних праваца гранатирала колону, која је, према прописима ВРС, у чему су били сагласни војни вјештаци оптужбе и одбране у процесу против генерала Крстића, “представљала легитимни војни циљ”.

Главнина колоне је у поподневним сатима наставила кретање, при чему је касније прва група прешла саобраћајницу Коњевић Поље–Нова Касаба. ВРС је око 18.00 часова тачно лоцирала позицију избјеглих на Каменичком Брду (изнад села Побуђе), гдје је већи дио колоне успио стићи.

Колона избјеглих, предвођена општинским руководством са рањеницима у предњем дијелу, око 20.00 часова је кренула и спуштала се са Каменичког Брда ка Крајиновичком потоку. Након што је прешло само неколико десетина људи из колоне преко тог потока, појавили су се војници Војске Републике Српске. Они су долазили колским путем из правца Кравице, камионима и оклопним транспортерима (међу којима је било и једно возило бијеле боје са ознакама UNPROFOR-а, позивајући преко разгласа Бошњаке да се предају.

б) У мјешовитој колони

Један број становника (између 10.000 и 15.000) након заузимања Сребренице окупио се у селима Јаглић и Шушњари, тражећи спас према територији под контролом Армије РБиХ. Око једне трећине мушкараца били су војници из 28. дивизије Армије РБиХ, иако сви нису били наоружани. Чело колоне чиниле су јединице 28. дивизије, након њих кретали су се цивили, међу којима је био мањи број жена, дјеце и стараца помијешаних са војницима. На зачељу колоне налазио се Самостални батаљон 28. дивизије.

Чело колоне је 12. јула 1995. у 00.30 кренуло из Шушњара преко Јаглића и Буљима ка Каменичком Брду. У току ноћи је због слабе видљивости, страха од мина и панике дошло до прекида колоне и кретање је било заустављено. Прекинута колона је поново наставила кретање тек након свитања.

ВРС је из разних праваца гранатирала колону, која је, према прописима ВРС, у чему су били сагласни војни вјештаци оптужбе и одбране у процесу против генерала Крстића, “представљала легитимни војни циљ”.

Главнина колоне је у поподневним сатима наставила кретање, при чему је касније прва група прешла саобраћајницу Коњевић Поље–Нова Касаба. ВРС је око 18.00 часова тачно лоцирала позицију избјеглих на Каменичком Брду (изнад села Побуђе), гдје је већи дио колоне успио стићи.

Колона избјеглих, предвођена општинским руководством са рањеницима у предњем дијелу, око 20.00 часова је кренула и спуштала се са Каменичког Брда ка Крајиновичком потоку. Након што је прешло само неколико десетина људи из колоне преко тог потока, појавили су се војници Војске Републике Српске. Они су долазили колским путем из правца Кравице, камионима и оклопним транспортерима (међу којима је било и једно возило бијеле боје са ознакама UNPROFOR-а, позивајући преко разгласа Бошњаке да се предају.

У послеподневним и раним вечерњим часовима снаге ВРС и МУП заробиле су већи број људи са зачеља колоне у рејону Равни Буљим. ВРС је користила разне начине, укључујући и опрему Уједињених нација и Црвеног крста, како би обманула учеснике колоне, уз обећање да ће им штитити животе, затим да ће бити пребачени у Тузлу и да им се гарантује безбједност, те да су UNPROFOR-а и Црвени крст задужени за њихово пребацивање за Тузлу. Број заробљених је 12. јула износио око 1.000 особа. Приликом заробљавања ВРС је од заробљених одузимала личну имовину, а неке од њих и на лицу мјеста ликвидирала.

Јединице Дринског корпуса су 12. јула предузимале "све мере у циљу спречавања изненађења, ангажовањем јединица на извршењу задатка КРИВАЈА-95", плански извршавајући све борбене задатке. На процијењеним правцима јединице Војске и МУП Републике Српске организовале су "заседна дејства у циљу уништења" припадника колоне која је покушавала "пробој из енклаве према Тузли". Припадници колоне покушавали су да се извуку "са женама и дјецом према Равном Буљиму и Коњевић пољу", гдје су наишли "на минско поље".

На блокирању и заробљавању избјеглих из Сребренице Република Српска је ангажовала и специјалне јединице полиције. Тако је у рејону села Брежанци-Бокчин Поток у 15.55 часова био блокиран већи број избјеглих. У тим активностима су, према наредби коју посједује Комисија, требало да учествују и неке мање јединице полиције из Републике Српске Крајине и Републике Србије. Међутим, анализом цјелокупне документације не долази се до поузданих доказа о учешћу тих јединица у догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995.

Друго мјесто заробљавања било је у рејону пресијецања колоне у подножју Каменичког Брда и засеока Крајиновићи у селу Побуђе (А/8, параграфи 60-63; Б/66-77).

Разбијене групе из колоне 13. јула 1995. у 01,00 час су наставиле кретање према путној комуникацији Коњевић Поље-Нова Касаба и успјеле прећи пут пред само свитање. Прелаз преко наведене комуникације ватром су спречавали припадници Војске Републике Српске. Посљедње веће групе прешле су

асфалтни пут у Свилелима око 06 часова, након чега је даљи прелазак цесте био немогућ, јер је ВРС на том мјесту поставила јаке снаге.

У јутарњим часовима на ширем простору села Побуђе између путне комуникације Братунац-Коњевић Поље-Нова Касаба блокирано је око 8.000 људи.

У току дана је до 17.30 заробљено најмање 6.000 мушкараца, који су распоређени на неколико локација. Највећи број заробљених одвођен је на сабирна мјеста у Новој Касаби, гдје је заточено између 1.500-3.000 људи, и у селу Сандићи на једној пољани, гдје је било заточено између 1.000-4.000 људи.

Један број заробљених код Нове Касабе и Коњевић Поља убијени су на обали Јадра ујутро 13. јула 1995.

Истог дана у послеподневним часовима (око 16 часова) ВРС је у три аутобуса довезла групу заробљених Бошњака и стријељала у Церској. Најмање је стријељано 149 лица, старосне доби од 14 до 50 година, од чега је 147 лица носило цивилну одјећу. Најмање 48 је било повезано жицом, тако што су им руке свезане с леђа.

Неколико заробљених на путној комуникацији Кравица-Милићи (Коњевић Поље, Первани, Лолићи. . .) убијено је на лицу мјеста.

Касно послје подне 13. јула 1995. више од 1.000 заробљених у селу Сандићи одведено је у Кравицу и затворено у складиште Основне организације коопераната "Кравица" (земљорадничка задруга). Након што се десио инцидент у коме је један заробљеник убио једног полицајца, чији су се припадници "снага МУП разбјеснили и око 18,00 сати почели ликвидирати заробљенике" (зољама, ручним бацачима, ручним бомбама и пушчаним мецима).

ВРС је око 16 часова по планини Удрч тачно лоцирала окупљену масу, гдје се налазило око 5.000 људи, по којима је отварала артиљеријску ватру. Колона је наставила кретање према селу Каменица и даље према Тузли.

У селу Глоди колона је заустављена због тога што је ВРС у рејону Веља глава поставила засједу, вјероватно очекујући да ће колона ићи преко Цапарди ка Тузли, тј. најкраћим путем.

Јединице 1. братуначке бригаде су нападале и дио људства из пресјечене колоне у Побуђу, који је покушао наћи спас у Жепи, постављајући засједе у рејону Брачан и Подравање (А/8, параграфи 66, 171, 196, 201-207; Б/78 -121).

ВРС је 14. јула 1995. поставила засједу на објекту Веља глава и разбила колону. Након тога, колона се вратила и кренула према Млађевцу. Чело колоне се зауставило у Јошаница Гају и чекало да се колона прикупи, гдје је остала до 16 часова, након чега је настављено кретање. ВРС је у рејону села Марчићи – Снагово поставила јаку засједу, комбиновану са тенковима и транспортерима, коју су подржавале специјалне снаге МУП. У том сукобу заробљен је Командир једне јединице, која је била састављена од специјалаца. У 16 часова колона (око 5.000 људи) наставила је даље кретање према Тузли. На колону је отворена артиљеријска ватра са објекта Веља глава, те са Кула града изнад Зворника.

Заробљени командир је посредством мотороле успоставио контакт са мајором Обреновићем из Зворничке бригаде Војске Републике Српске, након чега је престало дјеловање артиљерије.

У току ноћи 14. на 15. јул 1995. колона се са нешто више од 4.000 људи кретала према путној комуникацији Зворник – Тузла. Након направљеног пролаза у рејону села Марчићи челу колоне су почели пристизати и они који су се успјели пробити из окружења на простору Коњевић Поља и Нове Касабе.

Оружане снаге Републике Српске, а посебно 1. милићка и 1. братуначка бригада, те Самостални батаљон Скелани, 14. јула вршиле су “претерес терена” и заробљавале већи број Бошњака. У селу Лијешањ је, поред других мјеста, заробљено 6-7 Бошњака. Пресјечени дио колоне на подручју Побуђа, Коњевић Поља, Церске, Каменице, Цафиног Камена, Снагова, Марчића и Хан Погледа (превој између Власенице и Хан Пијеска) био је све вријеме мета прогона, хапшења и ликвидације од стране припадника полиције и војске Републике Српске.

У току 14. јула 1995. из Братунца је у Зворник превезено 2.000–2.500 мушкараца. Заробљеници су заточени у салу основне школе у Грбавцима (код Ораховца) и у другим школама. У Грбавцима је, по неким процјенама, било око 1.000 заточених. Они су из Грбаваца превожени камионима до стратишта у Ораховцу. Сви су претходно повезани по очима. За погубљење кориштене су двије ливаде. Убијени су одмах затрпавани у масовне гробнице, које је касније ВРС прекопала и пренијела тијела на друге локације (Лазета 1 и Лазета 2, а затим иста тијела још једном премјестила на цести за Хоџиће).

Истога дана ВРС је 1.500–2.000 заробљеника из Братунца превезла до Петковаца и заточила у сали основне школе. Заробљеницима су жицом везали руке на леђима, натјерали их да изују ципеле и камионима их превозили до бране Петковци. ВРС је заточенике стријељала у групи од 5 до 10 људи (два заточеника су преживјела стријељања).

Један број заробљеника је 14. јула из Братунца превезен аутобусима у Пилицу (у салу основне школе), гдје су задржани двије ноћи (А/8, параграфи 220-221, 226-228 и 233; Б/121-143).

У току ноћи 14. на 15. јул 1995. главнина колоне са рањеницима, наставила је даље према Црном Врху и прешла пут Зворник – Тузла. У јутарњим часовима она је прешла асфалтни пут у рејону Црни Врх и упутила се ка локалитету Крижевачке њиве, гдје је извршено прикупљање колоне.

Колона је у јутарњим сатима 15. јула прешла комуникацију Зворник - Цапарде и до тада није имала борбени додир са предњим линијама Војске Републике Српске, с обзиром на удаљеност 3-4 км од Баљковице. Други дио колоне је у то вријеме био још испод Удрча и кретао се према Каменици и даље према Тузли.

За “чишћење” и “претрес терена” од 15. јула 1995. био је задужен командант Братуначке бригаде Видоје Благојевић. Под његову команду стављене су све јединице које су биле задужене за “чишћење” терена. Те су јединице у наредним данима вршиле “претрес терена”. Дио колоне се кретао према Кравици и

Коњевић Пољу, ради пребацивања у рејон планине Удрч, а затим према Тузли и Живиницама. У току 15. јула више таквих група се предало припадницима Војске Републике Српске.

Прва зворничка пјешадијска бригада је “са придодатим ојачањима” вршила припреме за блокирање и окружење “непријатељских војника” који су се кретали од села Планинци ка Крижевићима. Такође су и 1. милићка и Самостални пјешадијски батаљон Скелани дијелом снага вршили “претрес терена ради откривања заосталих непријатељских група”.

Снаге Војске Републике Српске су, ради спречавања проласка група, блокирале шири рејон Црног Врха и Планинаца, дјелимично рејон Каменице и Глођанско брдо. У рејону Пандурице, Планинаца, Црног Врха, Каменице и Глођанског брда налазило се око 3.000 људи.

У зони одговорности 1. зворничке бригаде 15. јула 1995. било је огромних проблема са укопавањем, стријељањем и чувањем затвореника “које тек треба стријељати”. Драган Обреновић, који је знао да се води операција убијања, те други официри одводили су људе “гдје они хоће”. При томе нису записивали ништа што се односило на активности “око операције убијања”, дајући смјернице да се о томе не говори преко радија.

Високи официр Зворничке бригаде је обавијестио Команду Дринског корпуса да му додатно оптерећење представља велики број заробљеника размјештених по школама у зони бригаде, као и обавезе обезбјеђења и асанације терена, јер су му све снаге биле ангажоване и није имао резерви.

У разговору са једним генералом из Главног штаба Војске Републике Српске, Обреновић је предложио да се колона пропусти. Међутим, тај генерал то није одобрио и наредио је да колону заустави и уништи, с чиме се усагласио и савјетник министра унутрашњих послова (име непознато), тражећи да свим расположивим снагама, укључујући и авијацију, побију све људе у колони.

Високи официр Центра јавне безбједности Зворник упознао је Обреновића са стањем у Братунцу у вези са великим бројем заробљених Бошњака и указао на чињеницу да је тиме створена опасна ситуација. Тим прије, јер због недовољног простора неке групе заробљеника нису имали гдје смјестити, те су ноћ провели у аутобусима, при чему су се узнемирили и почели да љуљају аутобусе.

Приликом преласка линија на путу Коњевић Поље заробљен је велики број Бошњака.

Тог је дана Секретаријат Министарства одбране Зворник, на основу захтјева Команде Дринског корпуса, Стр. пов. број: 05/1-241, од 15. јула 1995. “и указане потребе”, издао наређење за мобилизацију свих војно способних обвезника са територије општина Власеница, Милићи, Скелани, Братунац, Шековићи, са циљем претреса терена и уништења колоне.

Осим војске, и полицијске снаге Републике Српске су, биле активно укључене у хапшење и привођење.

Чело колоне се 15. јула 1995 (у 17.15 часова) сукобило са јединицама Министарства унутрашњих послова Републике Српске у селу Марчићи на правцу кретања колоне. Тада је први пут дошло до директног сукоба између чела колоне и засједи коју су поставиле снаге МУП Републике Српске, чије су јединице, посебно Центар јавне безбједности Зворник, заједно са војском, биле распоређене на простору од Сребренице до Тузле. На обје стране је било жртава.

Јединице Дринског корпуса, посебно 1. братуначка и 1. милићка бригада, те Самостални батаљон Скелани, вршиле су заробљавање и ликвидацију избјеглих Бошњака, што, између осталог, потврђује високи официр у Приједлогу упућеном Команди корпуса, који је вишег официра предложио за команданта свих снага које обављају те послове.

Колона је у току ноћи 15. на 16. јул 1995. безбједно прошла дио пута Крижевачке њиве – Баљковица, гдје се сакрила у једном потоку, чекајући исход борби на Баљковици, које су у то вријеме

водиле снаге 2. корпуса Армије РБиХ из Тузле и једна група наоружаних војника који су се кретали на челу колоне.

Јединице из састава Зворничке бригаде, осим што су у рејону Баљковице на борбеним линијама извршиле појачања у људству и наоружању, организовале су и засједе на више мјеста.

У рејону Марчићи-Црни Врх оружане снаге Републике Српске су ангажовале 500 војника и полицајаца како би зауставили прекинути дио колоне (око 2.500 људи), који се из правца Глоди кретао према Марчићима.

И јединице Братуначке бригаде су 15. јула 1995, по наређењу Команде Дринског корпуса, Стр. пов. бр. 01/4-157-5, од 13. јула 1995, вршиле "претрес терена", при чему је дио снага упућен у рејон Зворничке бригаде (60 војних обвезника). Дана 15. јула 1995. око 11 часова високи официр је обавијестио генерала Крстића "да има још 3.500 'пакета'", које је морао раздијелити, за што, како наводи, није имао рјешења.

Обреновић је у разговору са двојицом високих официра сазнао о погубљеним Бошњацима на многим мјестима, а посебно у Кравици. Он је био сигуран да су сви присутни знали за план егзекуције прогнаника из Сребренице. У том времену у Зворник су стигли и војници из Братунца, који су касније учествовали у егзекуцијама.

Обреновић је упознао команду Зворничке бригаде о заробљеним Бошњацима и операцији убијања у којој су учествовали високи официри (А/8, параграфи 165, 192 и 226-227; Б/144-173).

Дијелови из 28. дивизије Армије РБиХ уз садејство и артиљеријску подршку јединица 2. корпуса Армије РБиХ из Тузле, у јутарњим часовима (око 8) 16. јула 1995. извели су напад, пробили линије Војске Републике Српске и спојили се са челом колоне у ширем рејону Баљковице, гдје су вођене жестоке борбе. Након тога, преко средстава везе, услиједили су преговори између 2. корпуса Армије Републике Босне и Херцеговине и Зворничке бригаде Војске Републике Српске.

Команда Зворничке бригаде је „ценећи ситуацију“ изгубила три рова, самовољно отворио коридор „цивилном становништву, кога је било око 5.000 хиљада са противничком страном“, и усагласила „технику евакуације“, захтијевајући „ослобађање заробљеног полицајца и својих несталих бораца“. Вјероватно је, по њој „међу цивилима изашао и одређен број војника, али све што је прошло је ненаоружано“.

Договорени коридор који је био отворен (од 14 до 17 часова) за колону у рејону Баљковице потпуно је 16. јула (између 17 и 18 часова) затворен.

Шеснаестог јула 1995, према утврђеном обрасцу, убијено је између 1.000 до 1.200 људи, који су 14. јула 1995. одвезени у Пилицу. Стријељања су извршена на Војној економији Брањево.

Истога је дана (око 15 часова) извршена још једна егзекуција заробљених. Тада је група пристиглих војника из Братуначке бригаде Војске Републике Српске извела заточене из Дома културе у Пилици и ликвидирала око 500 људи.

Такође је око 16. јула 1995. ВРС извршила и ликвидацију више стотина заробљених (око 500) у Козлуку.

У рејону Побуђа је 16. јула 1995. било око 2.000 избјеглих који су се крили по шумама (А/8 параграфи 234-253; Б/174-197).

Српске снаге су и 17. јула 1995. наставиле акцију заробљавања Бошњака. Вршећи “претрес терена”, ВРС је тог дана заробила више цивила, међу којима је било и четворо малолетне дјеце (од осам до четрнаест година), који су затворени у војнички притвор у Братунцу (Б/198-207).

Јединице 1. братуначке лаке пјешадијске бригаде (3. и 4. пјешадијски батаљон) и мобилисано људство из радне обавезе, те полицијске снаге, 18. јула 1995. вршили су “претрес терена” у рејону Побуђе, Глогова, Хранчићи, Коњевић Поље, те с обје стране комуникације Милићи – Дрињача. Малобројне групе су покушавале да се извуку из рејона Побуђа, Коњевић Поља у правцу Церске и Кушлата према Тузли.

Команда Зворничке бригаде је „ценећи ситуацију“ изгубила три рова, самовољно отворио коридор „цивилном становништву, кога је било око 5.000 хиљада са противничком страном“, и усагласила „технику евакуације“, захтијевајући „ослобађање заробљеног полицајца и својих несталих бораца“. Вјероватно је, по њој „међу цивилима изашао и одређен број војника, али све што је прошло је ненаоружано“.

Договорени коридор који је био отворен (од 14 до 17 часова) за колону у рејону Баљковице потпуно је 16. јула (између 17 и 18 часова) затворен.

Шеснаестог јула 1995, према утврђеном обрасцу, убијено је између 1.000 до 1.200 људи, који су 14. јула 1995. одвезени у Пилицу. Стријељања су извршена на Војној економији Браћево.

Истога је дана (око 15 часова) извршена још једна егзекуција заробљених. Тада је група пристиглих војника из Братуначке бригаде Војске Републике Српске извела заточене из Дома културе у Пилици и ликвидирала око 500 људи.

Такође је око 16. јула 1995. ВРС извршила и ликвидацију више стотина заробљених (око 500) у Козлуку.

У рејону Побуђа је 16. јула 1995. било око 2.000 избјеглих који су се крили по шумама (А/8 параграфи 234-253; Б/174-197).

Српске снаге су и 17. јула 1995. наставиле акцију заробљавања Бошњака. Вршећи “претрес терена”, ВРС је тог дана заробила више цивила, међу којима је било и четворо малољетне дјеце (од осам до четрнаест година), који су затворени у војнички притвор у Братунцу (Б/198-207).

Јединице 1. братуначке лаке пјешадијске бригаде (3. и 4. пјешадијски батаљон) и мобилисано људство из радне обавезе, те полицијске снаге, 18. јула 1995. вршили су “претрес терена” у рејону Побуђе, Глогова, Хранчићи, Коњевић Поље, те с обје стране комуникације Милићи – Дрињача. Малобројне групе су покушавале да се извуку из рејона Побуђа, Коњевић Поља у правцу Церске и Кушлата према Тузли.

Командат Зворничке бригаде издала је, након погибије једног њеног војника, који је “покушао да приведе неке заробљенике у току операције претреса”, 18. јула наредбу да заробљене у њеној зони одговорности треба ликвидирати, како се не би ризиковало “њиховим хватањем”. Тако су, у складу са том наредбом, сви они који су приликом “претреса терена” пронађени убијани на лицу мјеста све до 21. јула 1995, када је команда промијенила наведену наредбу.

ВРС је 18. јула 1995. радила на проналажењу, хапшењу и ликвидацији Бошњака. У раним јутарњим часовима једна група од 200 лица предала се на простору између Нове Касабе и Коњевић Поља.

Тада се у ширем рејону Побуђа крило око 500 људи, који су покушавали да се извуку према Жепи, затим Србији или преко Удрча у Тузлу.

Јединице 1. зворничке бригаде су организовале блокаду и уништење заосталих група, као и “претрес терена”, са придодатим јединицама на правцу Баљковица – Ћетино Брдо – Црни Врх – Перуника – Лисина. Претрес терена у рејону села Каменица вршиле су јединице Министарства унутрашњих послова.

У рејону Планинци – Баљковица ВРС је 18. јула 1995. у јутарњим часовима ликвидирала 20 лица. На локацијама Црни Врх – Поточани – Планинци – Баљковица било је у окружењу око 150 лица. (Б/208-226).

У току дана 19. јула 1995. Војска и снаге МУП-а Републике Српске наставили су са претресом и блокадом терена ради блокирања и уништења заосталих бошњачких група. На подручју зоне одговорности Зворничке бригаде приликом претреса терена ликвидирано је 13, а ухапшена су 2 Бошњака.

Све расположиве снаге МУП Републике Српске које су се налазиле у зони Центра јавне безбједности Зворник извршиле су претрес терена у рејону Каменица, Јошаница, Липље, Џафин Камен и Црни Врх до Снагова. Том приликом је убијено 8 Бошњака. Тада

се у рејону испод старе цесте код Снагова крило “још око 200 муслимана наоружаних аутомаским и ловачким пушкама”. Тог јутра је “око 50 муслимана напало линију Зворничке бригаде у рејону Пандурице, у намјери да се пробију на муслиманску територију. Том приликом један борац ВРС је погинуо, а један је тешко рањен”. Центар јавне безбједности Зворник је планирао да сљедећег дана свим расположивим снагама опколи и уништи обје наведене групе.

Братуначка бригада Војске Републике Српске вршила је претрес терена на подручју Горњи Поточари, Бљечеве, Чизмића, Леховића, Бацуте и путне комуникације Глогова–Коњевић Поље (Б/227-231).

Мање групе Бошњака су се и после 19. јула 1995. данима и мјесецима криле по шумама, покушавајући да се пробију до Тузле (Б/232-260).

Један број заробљених рањеника (50) превезен је у болницу Братунац. Друга група заробљених одведена је у логор Батковићи (код Бијељине), они су касније, углавном, размијењени.

Један број Бошњака је успио да пређе у Србију (Љубовија и Бајина Башта), одакле је њих 38 враћено у Републику Српску. Неки од њих одведени су у логор Батковићи, гдје су размијењени. За највећи број враћених до сада није утврђена судбина.

У Жепу је до 17. јула “стигао 201 војник” (“јако су исцрпљени, има их доста лакше рањених”). До 28. јула у Жепу је из Сребренице пристигло још 500 људи.

Извјестан број учесника мјешовите колоне је страдао на разне начине, као што су: рањавање, појединачна самоубиства, утапања у ријечи Дрини приликом покушаја преласка у Србију, исцрпљеност и др.

II. МАСОВНЕ ГРОБНИЦЕ

Једно од најважнијих питања у раду Комисије било је питање откривања до сада непознатих локација масовних гробница сребреничких жртава.

Врло рано у раду Комисије почело се расправљати о методологији и стратегији која ће се користити у прибављању информација о овом врло осјетљивом и болном питању. Мишљења су брзо усаглашена те је договорена стратегија инкорпорирана како у Општи тако и у Оперативни план рада Комисије.

Имајући у виду политичко окружење поменуто у Уводу овог извјештаја и друге прикупљене материјалне доказе, Комисија је дошла до закључка да се већина релевантних и провјерених информација о овом питању може добити од инволвираних субјеката Републике Српске (Министарство одбране, Војска Републике Српске, Министарство унутрашњих послова и друге институције).

Прве активности на истраживању нових локација масовних гробница отпочеле су упућивањем службених писаних захтјева за пружање информација и остваривањем непосредних контаката са надлежним Владиним министарствима и службама:

- Министарству унутрашњих послова РС,
- Министарству одбране РС,
- Главном штабу и ВРС,
- Обавјештајно безбједносној служби РС,
- Републичкој управи цивилне заштите РС,
- Канцеларији за тражење заробљених и несталих лица РС и другим,

И ван Републике Српске упућени су захтјеви и остварени контакти са:

- Федералном комисијом за тражење несталих лица,
- Кантоналним тужилаштвом у Тузли,
- Канцеларијом Хашког трибунала (ICTY),

–Међународном комисијом за тражење несталих особа/лица (ICMP).

Захтјеви су првенствено односили на број ексумираних и идентификованих посмртних остатака те на број до сада обрађених гробница које су у вези са догађајима у Сребреници '95.

У очекивању одговора на поменуте службене дописе, чланови Комисије су одржали састанке на највишем нивоу са представницима ICTY (у Хагу), СФОР и ЕУПМ. Од ових организација је тражено да пруже све расположиве информације о новим локацијама потенцијалних масовних гробница користећи све људске и друге капацитете који им стоје на располагању.

Да би се дао што је могуће детаљнији увид у величину и комплексност овог проблема, Комисија је одлучила да прикупи податке везане за број идентификованих и сахрањених жргава као и за број и тип гробница које су откривене прије формирања Комисије.

У том смислу, представници Хашког трибунала (ICTY) информисали су чланове Комисије приликом њихове посјете Хагу 17. 02. 2004, да је у периоду када је ICTY вршио ексумације са својим тимовима (од 1996. и 1998. до 2000) укупно обрађено 26 масовних гробница у којима су нађена лица настрадала у догађајима у и око Сребренице.

Такође, речено је да су, када је ICTY прекинуо сопствени програм ексумација на терену 2000. године, све информације о локацијама масовних гробница прослијеђене на даљу обраду Федералној комисији за тражење несталих.

Од тог периода до 2003. године, Федерална комисија за тражење несталих је обавила ексумације више десетина гробница (прилог Д/1).

Због великог процента секундарних гробница и чињенице да се у њима налазе углавном помијешани посмртни остаци више лица, односно дијелови тијела, немогуће је са сигурношћу рећи колико је лица до сада ексумирано, било од стране ICTY или Федералне комисије. Од укупног броја ексумираних тијела

идентификовано је 1.332 лица (прилог Д/2), од којих је 980 сахрањено у Меморијалном центру у Поточарима (статистика Кантоналног тужилаштва у Тузли).

Комисија није на основу расположивих података могла утврдити колико је ексхумираних гробница било примарног карактера, а колико секундарних и терцијарних. Исто тако нисмо могли утврдити колико је ексхумирано цијелих тијела, а колико скелетних остатака (врећа).

Поређењем ових података са подацима о броју лица које се још увијек воде као нестала (статистике МКЦК, ИСМР, ИСТУ, удружења породица несталих из Сребренице, и други) дошло се до закључка да постоји велики број гробница које до сада нису откривене.

Уз наведене активности, предузете у циљу откривања нових локација масовних гробница, дуго времена ниједна нова информација није поднесена Комисији ни из једног од наведених извора. У покушају да се добије информација од шире јавности (првенствено из Републике Српске), одлучено је да се успостави посебна телефонска линија за анонимно пружање информација, како о локацијама масовних гробница, тако и о осталим догађајима који су се десили између 10. и 19. јула 1995. године у Сребреници. Комисија је ради тога у том смислу позвала премијера Републике Српске, господина Драгана Микеревића да да своју личну подршку овој иницијативи, што је било од изузетне важности с обзиром на политичку атмосферу у јавности РС, гдје се још увијек одавање информација овакве врсте сматра издајом, а не патриотским чином.

Телефонска линија успостављена је 26. априла 2004, након чега је Комисија путем медија упутила јавни апел грађанима за пружање информација. Још један апел јавности, упутио је премијер Републике Српске, који је позвао све који имају податке о локацијама гробница да их доставе Комисији. Кампању је у више наврата подржао и предсједник Републике Српске Драган Чавић. Упркос покушајима да се допре до савјести оних који имају сазнања о догађајима у и око Сребренице између 10. и 19. јула 1995, овај пројекат доживио је неуспјех. До данас, само је неколико релевантних информација добијено овим путем.

У свом Првом прелиминарном извјештају, од 14. априла 2004, Комисија је нагласила чињеницу да се до тог датума дошло у посјед тек малог броја, углавном већ познатих информација о дешавањима у Сребреници, те да је у питању опструкција рада Комисије од стране надлежних институција власти.

Након подношења поменутог извјештаја, високи представник за Босну и Херцеговину, лорд Педи Ешдаун 16. априла одржао је конференцију за штампу, током које је најављено сљедеће:

- Смјена начелника Генералштаба ВРС и Шефа Владиног Секретаријата за односе са ИСТУ, који су, према мишљењу високог представника, били одговорни за опструкцију рада Комисије;
- Упозорени су министар одбране РС Милован Станковић и министар унутрашњих послова Зоран Ђерић да морају обезбиједити достављање релевантних информација Комисији (и то не само о локацијама гробница) прије подношења наредног мјесечног извјештаја, 30. априла 2004;
- Поново је затражено од Предсједника Чавића и премијера Микеревића да лично преузму одговорност за рад и успјех Комисије, те да се преко својих савјетника (господин Чизмовића, савјетника предсједника Републике Српске за правна питања, и господина Симеуновића, савјетника премијера за питања безбједности) редовно информишу о раду Комисије.

Након ове интервенције високог представника за БиХ, почеле су пристизати информације у вези са локацијама масовних гробница као и друга важна документација, што је резултирало знатним напретком у раду Комисије.

Након примања првих информација о потенцијалним локацијама масовних гробница, како од органа Владе РС (прилог Д/4) тако и од свједока на терену (прилог – за ограничену дистрибуцију “Д”), чланови Комисије који су били задужени за истраживање овог питања отпочели су активности на провјери

вјеродостојности примљених информација те на утврђивању да ли се заиста ради о новим, до сада непознатим, локацијама. У случајевима гдје су координате локација биле доступне, ИСТУ је замољен да провјери своје податке и обавијести Комисију да ли је наведена гробница њима већ била позната.

Услиједила је серија предвизита потенцијалним гробницама уз присуство и помоћ стручњака за ексхумације и испитивање гробница. Током поменутих предвизита, примјењиване су вазеће процедуре и прописи које примјењују ентитетске комисије за тражење несталих лица.

Фаза испитивања је окончана посјетама, провјерама и прелиминарним верификацијама три примарне и 29 секундарних и терцијарних гробница, што значи да је Комисија, користећи информације добијене од званичних органа и тијела владе РС и свједока на терену, прикупила информације о постојању 32 (тридесет двије) до сада непознате и необрађене масовне гробнице са тијелима Бошњака жртава догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995. године. У књизи прилога "Д" овог дијела Извјештаја (повјерљиви документи за ограничену дистрибуцију) достављамо следећу релевантну документацију:

- записнике са предвизита уз информације и забиљешке примљене од МУП-а и Министарства одбране РС;
- табеларни преглед гробница са микролокацијама и фотодокументацију са терена.

Имајући у виду претходна негативна искуства са измјештањем гробница, детаљно је разматрано питање осигурања локација до почетка ексхумација. Одговорност за осигурање локација које су посјећене и за које се вјерује да су нове масовне гробнице преузео је МУП Републике Српске.

Након што су предвизите обављене на 29 локалитета (прилог Д/5) и процес верификовања примљених информација приведен крају, чланови Комисије, даваоци извјештаја у вези с овим питањем, одлучили су да одрже састанак са предсједавајућим Федералне комисије за нестале особе на којем би се утврдило поступање са овим изузетно повјерљивим информацијама.

Истовремено, појачан је медијски притисак и притисак шире јавности у Федерацији, посебно удружења породица несталих, на Федералну комисију за преузимање информација о новооткривеним гробницама и њихово поређење са информацијама о 23 гробнице за које је наводно од раније знала Федерална комисија.

Након обављених консултација и по одобрењу председника Владе Републике Српске, 26. 05. 2004. у Сарајеву су два члана Комисије и господин Амор Машовић одржали састанак, на којем је договорена посјета свим новооткривеним локалитетима.

Тако су 03. 06. 2004. представници Федералне комисије за нестале, представници ОНР-а и представник полиције РС у пратњи два члана Комисије за истраживање догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995, посјетили све локалитете масовних гробница о којима је сазнања добила горе поменута Комисија сопственим истраживањима.

Представницима Федералне комисије, која је једини овлаштени орган за обављање ексхумација кад су у питању жртве бошњачке и хрватске националности, на самом је почетку посјете предат досије са мапама, фотографијама, описима микролокација и координатама 28 гробница. Осим ових 28 локација, исти дан лоциране су још три гробнице за које документација није била припремљена јер је информација о њима примљена непосредно пред предвизиту (прилог Д/6).

Комисија је располагала сазнањем о још једној примарној гробници (јама) са око 80 тијела лица несталих у догађајима у и око Сребренице у другој половини јула 1995. године. Ова гробница се налази у општини Шековићи. Обзиром да и Федерална комисија располаже наведеним сазнањима, лоцирање исте није обављено.

На крају посјете, председавајући Федералне комисије дао је прелиминарну оцјену да је од посјећене 31 локације, осам локација потпуно непознатих Федералној комисији, али да ће се сви примљени подаци упоредити са подацима Федералне

комисије и писани одговор доставити на увид. У писму упућеном предсједавајућем Комисије од 04. 06. 2004. године, Амор Машовић је доставио сљедеће информације:

- 5 гробница од 28 са листе, биле су потпуно непознате Федералној комисији, од којих су 2 примарне гробнице, што је јако битно у смислу доказног материјала о злочину;
- 3 гробнице које нису биле на листи, а посјећене су тог дана, такође су биле непознате Федералној комисији;
- за 3 локалитета Федерална комисија је имала сазнања о ширем региону, али не и тачним микролокацијама.

Осим ових закључака, предсједавајући Федералне комисије у овом писму каже и сљедеће:

"Желим посебно нагласити да чињеница да смо ми располагали сазнањима о неким локалитетима који су наведени у Вашој листи, ни на који начин не умањује напоре које Ви особно као и остали чланови Комисије улажете да бисте дошли до сазнања о масовним гробницама. Напротив, Ваша сазнања само додатно потврђују оно што смо ми добили од наших извора, те Вам на томе посебно захваљујемо".

Наша комисија располаже сазнањима о још неколико масовних гробница на подручју општина Братунац, Сребреница, Зворних, Шековићи и Осмаци, а у којима се такођер налазе посмртни остаци сребреничких жртава.

Модел који смо јучер примијенили по мојем дубоком увјерењу могао би послужити као образац не само за нашу будућу успјешну сарадњу већ и за сарадњу ентитетских комисија за нестале" (прилог Д/7).

Такође се каже:

"У настојању да провјеримо и потврдимо вјеродостојност информација које сте нам доставили, Федерална комисија ће у наредном периоду од 2 недјеље приступити ексхумацији гробнице на локалитету Сандићи те ћемо Вас о почетку ексхумације извијестити како би Ваши представници могли присуствовати истој."

Према мишљењу стручњака, уз тренутно стање ресурса на пољу ексхумација и идентификација, обрада поменутих локација ће трајати мјесецима, а на почетак радова ће се чекати можда и неколико година. Овакво мишљење заснива се на следећим чињеницама:

- велики број гробница је смјештен на локалитетима тешким за рад;
- већина гробница, током протеклих година, прекривана је великом количином смећа и другог отпада;
- програм ексхумација у БиХ за 2004. годину већ се одвија, а приоритет имају локације из 1992. године;
- ограничени су људски и други ресурси потребни за рад на гробницама.

Важно је напоменути да се свака масовна гробница третира као мјесто злочина и зато ексхумација не подразумијева само ископавање посмртних остатака. Потребно је присуство великог броја стручњака (тужиоца, крим-техничара, патолога, антрополога/археолога итд.), мануелних радника и опреме (багери, свјетла, љестве итд.) да би се посао правилно обавио и резултати били верификовани од стране надлежног кантоналног тужиоца.

На основу наведеног може се закључити да без обезбјеђења додатних финансијских средстава за рад и већег броја локалних стручњака (стране експерте, нпр. форензичке антропологе, форензичке археологе и др, тренутно обезбјеђује ИСМР) радови на новооткривеним локацијама масовних гробница који су у вези са догађајима у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995, неће почети у догледно вријеме. Такође, без додатних средстава за финансирање процеса ДНК анализе, у догледно вријеме неће бити могуће утврдити ни број ни идентитет жртава откопаних из ових масовних гробница.

Са аспекта рада Комисије, а у смислу утврђивања броја тијела особа која се тренутно налазе у поменутих гробницама, убрзање процеса ексхумација и идентификација јесте круцијално питање. Тачна оцјена о броју тијела или дијелова тијела која се

налазе у свакој од поменутих гробница, неће бити могућа прије него што се обаве ексхумације на свим локацијама, узму узорци костију са откопаних посмртних остатака, издвоје ДНК профили и унесу у базу података ISMP у оквиру ДНК програма идентификација.

III. УТВРЂИВАЊЕ СУДБИНЕ ЛИЦА ЗА КОЈИМА СЕ ЈОШ УВИЈЕК ТРАГА

Други задатак у оквиру мандата Комисије био је сачињавање што је могуће тачније листе са именима лица несталих током догађаја у Сребреници између 10. и 19. јула 1995.

Посебан нагласак је дат на утврђивање судбине 1.849 лица која су наведена у Одлуци Дома за људска права БиХ, од 03.03.2003, поводом које је Влада РС и основала Комисију.

У покушају да се прибави што више података о овим лицима, успостављен је контакт са надлежним институцијама и организацијама у БиХ (списак институција у Анализи апликација поднесених Дому за људска права и Уставном суду) (прилог Ф).

Комисија је била свјесна чињенице да постоји велики број спискова са именима несталих из подручја Сребренице, те да их је, због различитих података које садржавају и различитог формата у којем су рађене (спискови, базе података...), врло тешко консолидовати и произвести јединствену листу у датом временском року. Такође се поставио проблем истовјетних или сличних имена чланова породица које је, без провјера личних докумената, тешко верификовати. Комисија је накнадно дошла до сазнања да су из горенаведених разлога слични пројекти у прошлости напуштени или обустављени.

Због свега наведеног, на једној од сједница Комисије разматран је поднесак једног члана Комисије – приједлог пројекта за сачињавање нове листе лица за којима се још увијек трага, путем сопствених истраживања на терену. Према том пројекту, тимови пописивача које би оформила Комисија ишли би на терен и узимали/провјеравали податке о несталим лицима, узимали податке о околностима нестанка и друге детаље од важности, те их упоређивали са подацима из посљедњег пописа становништва, 1991 године. Приједлог пројекта је усвојен и презентован Влади РС уз захтјев за финансирање.

Након што је високи представник донио одлуку да се Завршни извјештај Комисије мора поднијети до средине јула 2004, дошло се до закључка да пројекат неће бити могуће окончати на вријеме и да се због тога не крене у његову реализацију.

Активности су настављене одржавањем састанка у Сарајеву између два представника Комисије са представницима удружења породица несталих у Сребреници, крајем јануара 2004, кад се, између осталог, расправљало и о броју и идентитету несталих. Представници удружења су изјавили да породице желе видјети напредак у раду Комисије и увјерити се у њене искрене намјере да у име РС дође до истине о Сребреници, прије него удружења доставе било какве информације у вези с овим питањем или дају дозволу другим институцијама да то ураде у њихово име.

Разматрајући методологију прикупљања података о несталим лицима, Комисија је дошла до закључка да најтачнију листу посједује Међународна комисија за нестале особе (ICMP). Поменута листа је сачињена у оквиру ICMP програма прикупљања узорака крви за ДНК анализу од чланова породица несталих. Свако лице од ког се узима узорак крви, даје податке како о несталим лицу за чију идентификацију ће се дати узорак употријебити, тако и о околностима и времену нестанка. До дана подношења овог извјештаја прикупљени су подаци о 7.779 лица која су нестала између 10. и 19. јула 1995. године у Сребреници, а која су пријавили чланови породице. Овај број, нажалост, није коначан будући да ICMP још увијек прикупља узорке крви и податке, од породица страдалих које тренутно живе у земљама ЕУ. Неоспорно је, дакле да ће се након окончања поменутог пројекта ICMP, повећати број лица за којима се још увијек трага.

Због правних ограничења у погледу повјерљивости података, ICMP није могао уступити Комисији своје податке без сагласности чланова породица несталих или њихових представника.

На сљедећем састанку чланова Комисије и представника удружења породица, одржаном 25. 05. 2004, породице су дале сагласност да се подаци ICMP-а, о лицима за којима се још увијек

трага, дају на располагање Комисији у сврху израде Коначног извјештаја. Међутим, до данас нисмо добили на кориштење наведене податке (прилог Ф/2).

У вези с овим, Комисија сматра да је потребно разјаснити и слједеће: Према подацима МКЦК у БиХ који су достављени Комисији 17. 02. 2004. и 18. 05. 2004, број пријављених лица за којима се још увијек трага је 6.450, (прилог Ф/1) док се према подацима ИСМР још трага за 7.779 лица. До разлике у подацима ове двије међународне организације дошло је зато што је МКЦК прихватао захтјеве за тражење само од чланова уже породице, док се у случају ИСМР, ДНК идентификација може обавити помоћу крвних узорака узетих и од чланова шире породице. Нажалост, због горепоменутих правила у прикупљању података у обје организације, у случајевима када је цијела породица настрадала, нико не може пријавити њихов нестанак!

Да би се добила приближно тачна листа оних за којима се још увијек трага, закључено је да је потребно добити тачне податке о идентитету и броју до сада идентификованих и сахрањених жртава из Сребренице '95, као и о броју и идентитету идентификованих који чекају на сахрану.

Након упућеног писменог захтјева Кантоналном тужиластву у Тузли и састанка одржаног између два члана Комисије и кантоналног тужиоца, Комисији је стављен на располагање списак 1.332 особе које су до сада идентификоване и за које су издате смртвонице (прилог Д/2). Већина ових лица је већ сахрањена у Меморијалном центру у Поточарима. Према подацима Пројекта Идентификација Подриње (PIP) ИСМР, који су чланови Комисије посјетили у Тузли 06. 05. 2004, идентификовано је још 900 лица несталих у Сребреници у јулу '95. године и чекају на сахрану.

Сумирајући све горенаведене активности и сазнања, чланови Комисије су на једној од сједница закључили да ће се постојећи подаци из свих Комисији доступних извора искористити и да ће се компаративном методом покушати доћи до коначне листе несталих лица из догађаја у Сребреници јула '95, са посебним освртом на 1.849 лица за која су апликације поднесене Дому за људска права и Уставном суду БиХ.

Посао на упоређивању података поменутих 1.849 лица је окончан и резултати су презентовани у документу у прилогу "Анализа апликација поднесених Дому за људска права и Уставном суду БиХ" (прилог Ф).

Напомињемо да се наставља посао на припреми коначне листе лица са подручја Сребренице за којима се још увијек трага. У том смислу се очекује додатни прилив детаљних података из више извора који ће се такође унијети у поменуту базу. Коначни налаз Комисије у овом погледу ће у форми адендума бити достављен Влади РС до средине јула.

Посао на упоређивању података поменутих 1.849 лица је окончан и резултати су презентовани у документу у прилогу "Анализа апликација поднесених Дому за људска права и Уставном суду БиХ" (прилог Ф).

Напомињемо да се наставља посао на припреми коначне листе лица са подручја Сребренице за којима се још увијек трага. У том смислу се очекује додатни прилив детаљних података из више извора који ће се такође унијети у поменућу базу. Коначни налаз Комисије у овом погледу ће у форми адендума бити достављен Влади РС до средине јула.

**СПИСАК И ИДЕНТИТЕТ ЖРТАВА ЗА КОЈЕ СУ ПОДНЕСЕНЕ
АПЛИКАЦИЈЕ ДОМУ ЗА ЉУДСКА ПРАВА БиХ**

Комисија је у циљу пружања одговора на апликације поднесене Дому за људска права за Босну и Херцеговину и Уставном суду БиХ, а тичу се догађаја у и око Сребренице од 10. до 19. јула 1995, оформила базу података како би се дошло до што прецизнијих информација о судбини лица која су предмет апликација. Након увида у презентовану документацију из апликација и података из до сада познатих релевантних евиденција а које се тичу предметног подручја и временских догађања дошло се до слиједећих података:

БРОЈ ПРИЈАВА ДОМУ ЗА ЉУДСКА ПРАВА БИХ	1875
БРОЈ ПРИЈАВА УСТАВНОМ СУДУ БИХ	49
УКУПНО	1924
ДОСТАВЉЕНО КОМИСИЈИ С ПРИЛОЗИМА	1400

БРОЈ ЛИЦА КОЈА СЕ ПОТРАЖУЈУ У АПЛИКАЦИЈАМА	1193
од тога:	
БРОЈ ЛИЦА КОЈА УЛАЗЕ У ЗАДАНИ КРИТЕРИЈ КОМИСИЈЕ (10-19. ЈУЛ 1995. Г.)	1135
од тога сахрањено:	237
од тога познато, али није сахрањено	56
воде се као "НЕСТАЛА ЛИЦА"	842
БРОЈ ЛИЦА ВАН ЗАДАНОГ КРИТЕРИЈА - ПРИЈЕ И НАКОН <10-19. ЈУЛИ 1995. ГОДИНЕ>	51
од тога сахрањено:	17
од тога познато, али није сахрањено	2
воде се као "НЕСТАЛА ЛИЦА"	32
БРОЈ ЛИЦА ЗА КОЈЕ НЕМА ДОВОЉНО ПОДАТАКА	3
од тога сахрањено:	1
БРОЈ ЖИВИХ ЛИЦА	4
УКУПНО:	1193
ДО САДА САХРАЊЕНО:	255

Мањи број евидентираних лица од броја пријава је из разлога што је за једно лице више лица поднијело апликације (има случајева да је пет пријава за исту особу).

Контролом пописа предмета и достављене документације установљено је да Комисији нису достављене све апликације. Ради се о 540 пријава за која је наведено да су поднијете апликације, али без довољних података (подносилац и име и презиме лица за које је апликација поднесена) што није довољно да се препозна о којој се особи ради.

Карактеристично је да су организацијама које воде спискове несталих лица пријављени различити датуми нестанка за исту особу, као и различите локације нестанка, а у већини случајева недостају прецизни подаци о датуму и мјесту рођења, као и адресе пребивалишта.

Евидентирани су и случајеви да се у апликацијама наводе околности нестанка које се односе на јули 1995. године, а у евиденцијама су регистровани датуми нестанка прије тих догађаја или након њих. Комисија се у таквим случајевима руководила подацима који су били ближи објективној истини, али оставља се могућност исправки у случајевима пружања нових доказа.

У четири случаја ради се о лицима која су жива.

Недостају прецизнији подаци о ехсумираним, идентификованим и сахрањеним особама, или су дјелимични што захтјева да Федерална комисија за нестала лица Институт за нестале особе Комисији на коришћење доставе све релевантне податке како би се комплетирали сазнања о појединачним случајевима и околностима.

У обради података коришћени су различити извори:

- МКЦК - MISSING PERSONS ON THE TERRITORY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
- МКЦК - СПИСАК ЛИЦА КОЈА СУ БИЛА ПРИЈАВЉЕНА НЕСТАЛА У СРЕБРЕНИЧКИМ ДОГАЂАЛИМА ЈУЛА

1995., ЧИЛИ СУ ПОСМРТНИ ОСТАЦИ ПРОНАЂЕНИ
(прилог Д/3а)

- МКЦК - ЛИСТА ОСОБА ЗА КОЈЕ ЈЕ МКЦК ПРИМИО ПОДАТКЕ О СМРТИ, А ЧИЛИ ПОСМРТНИ ПОДАЦИ ЈОШ УВИЈЕК НИСУ ПРЕДАНИ ПОРОДИЦАМА - СРЕБРЕНИЦА 1995
- СПИСАК - НЕСТАЛА ЛИЦА У 1995.Г. СА ПОДРУЧЈА ОПШТИНЕ СРЕБРЕНИЦА
- УДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА "ЖЕНЕ СРЕБРЕНИЦЕ" - 2 списка с допунама (преузето с интернета)
- потврде Федералне комисије за нестале особе, Сарајево приложене уз апликације Дому за људска права и Уставном суду БиХ
- МКС У ХАГУ - КАНЦЕЛАРИЈА ТУЖИОЦА - Сребреница Миссинг, 2. Мај 2000,
- ИНСТИТУТ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ ЗЛОЧИНА ПРОТИВ ЧОВЈЕЧНОСТИ И МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА - УНИВЕРЗИТЕТ У САРАЈЕВУ - ЖРТВЕ ЗЛОЧИНА У СРЕБРЕНИЦИ (од 10. до 19. јула 1995. године)
- КАНТОНАЛНО ТУЖИЛАШТВО ТУЗЛАНСКОГ КАНТОНА - ЛИСТА ИДЕНТИФИКОВАНИХ СРЕБРЕНИЦА - 1995. (прилог Д/2)
- КЊИГА: Насер ОРИЋ: "СРЕБРЕНИЦА свједочи и оптужује", - СПИСАК НЕСТАЛИХ ЦИВИЛА НА ПОЧЕТКУ РАТА 1992. ГОДИНЕ ПРЕМА ЕВИДЕНЦИЈИ СЛУЖБЕ ЗА ВЕЗЕ И ИНФОРМАЦИЈЕ У СРЕБРЕНИЦИ (стр. 195-210), и СПИСАК ПОГИНУЛИХ ГРАЂАНА У ТОКУ РАТА ПРЕМА ЕВИДЕНЦИЈИ КОМИСИЈЕ ЗА ПРАЂЕЊЕ РАТНИХ СТРАДАЊА (СПИСКОМ НИСУ ОБУХВАЂЕНИ ПОГИНУЛИ У ЕВИДЕНЦИЈИ БОЛНИЦЕ И ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ) (стр. 211-251)

1995., ЧИЈИ СУ ПОСМРТНИ ОСТАЦИ ПРОНАЂЕНИ
(прилог Д/3а)

- МКЦК - ЛИСТА ОСОБА ЗА КОЈЕ ЈЕ МКЦК ПРИМИО ПОДАТКЕ О СМРТИ, А ЧИЈИ ПОСМРТНИ ПОДАЦИ ЈОШ УВИЈЕК НИСУ ПРЕДАНИ ПОРОДИЦАМА - СРЕБРЕНИЦА 1995
- СПИСАК - НЕСТАЛА ЛИЦА У 1995.Г. СА ПОДРУЧЈА ОПШТИНЕ СРЕБРЕНИЦА
- УДРУЖЕЊЕ ГРАЂАНА "ЖЕНЕ СРЕБРЕНИЦЕ" - 2 списка с допунама (преузето с интернета)
- потврде Федералне комисије за нестале особе, Сарајево приложене уз апликације Дому за људска права и Уставном суду БиХ
- МКС У ХАГУ - КАНЦЕЛАРИЈА ТУЖИОЦА - Сребреница Миссинг, 2. Мау 2000,
- ИНСТИТУТ ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ ЗЛОЧИНА ПРОТИВ ЧОВЈЕЧНОСТИ И МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА - УНИВЕРЗИТЕТ У САРАЈЕВУ - ЖРТВЕ ЗЛОЧИНА У СРЕБРЕНИЦИ (од 10. до 19. јула 1995. године)
- КАНТОНАЛНО ТУЖИЛАШТВО ТУЗЛАНСКОГ КАНТОНА - ЛИСТА ИДЕНТИФИКОВАНИХ СРЕБРЕНИЦА - 1995. (прилог Д/2)
- КЊИГА: Насер ОРИЋ: "СРЕБРЕНИЦА свједочи и оптужује", - СПИСАК НЕСТАЛИХ ЦИВИЛА НА ПОЧЕТКУ РАТА 1992. ГОДИНЕ ПРЕМА ЕВИДЕНЦИЈИ СЛУЖБЕ ЗА ВЕЗЕ И ИНФОРМАЦИЈЕ У СРЕБРЕНИЦИ (стр. 195-210), и СПИСАК ПОГИНУЛИХ ГРАЂАНА У ТОКУ РАТА ПРЕМА ЕВИДЕНЦИЈИ КОМИСИЈЕ ЗА ПРАЋЕЊЕ РАТНИХ СТРАДАЊА (СПИСКОМ НИСУ ОБУХВАЋЕНИ ПОГИНУЛИ У ЕВИДЕНЦИЈИ БОЛНИЦЕ И ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ) (стр. 211-251)

- АОП ГАРНИЗОНИХ ПОСЛОВА ТУЗЛА - СПИСАК ПОГИНУЛИХ БОРАЦА СА ОПШТИНА СРЕБРЕНИЦА, ВЛАСЕНИЦА, БРАТУНАЦ И ЗВОРНИК
- СПИСАК ПОГИНУЛИХ БОРАЦА АРМИЈЕ БИХ
- ЈАВНО КОМУНАЛНО ПРЕДУЗЕЋЕ "ГРАДСКА ГРОБЉА" ВИСОКО - СПИСАК ТИЈЕЛА ПРЕДВИЂЕНИХ ЗА УКОП ДАНА 11.07.2003. ГОДИНЕ У МЕМОРИЈАЛНИ ЦЕНТАР ПОТОЧАРИ-СРЕБРЕНИЦА (преузето с Интернета)
- РАТНА ДОКУМЕНТАЦИЈА ОС СРЕБРЕНИЦЕ, 8. ОГ И 28. ДИВИЗИЈЕ АРБИХ
- ДОПИС ОБС РС - ПОТВРДЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СТАНИЦА ЗА КОНТРОЛУ ПРЕЛАСКА ДРЖАВНЕ ГРАНИЦЕ БРАТУНАЦ ИЗ 1995. ГОДИНЕ.
- ПОПИС ЛИЦА КОЈИ ЈЕ САЧИНИО ДУТЦХБАТ У ПОТОЧАРИМА (239 ИМЕНА)
- СПИСАК ЛИЦА У САБИРНОМ ЦЕНТРУ БАТКОВИЋИ
- ДРУГИ ДОПИСИ, ТЕЛЕГРАМИ И ИЗВЈЕШТАЈИ

У циљу што потпунијег пружања одговора подносиоцима апликација, Комисија је сву пажњу поклонила истраживању података о лицима која су предмет апликација наглашавајући да ће подржавати наставак истраживања, као и да ће пажњу посветити истраживању судбина свих других лица која нису предмет апликација а која се налазе у списковима несталих особа или било којим другим списковима који се тичу догађаја од 10. до 19. јула 1995. године (прилог - Ф:).

ЗАКЉУЧЦИ

Након потешкоћа у првом периоду свога рада, реаговања и мјера Високог представника за Босну и Херцеговину од 11. марта и 25. априла 2004. године створени су оптимални услови за реализацију задатака Комисије.

Комисија је на основу властитих истраживања догађаја у и око Сребренице од 10.-19. јула 1995. године цјеловитије сагледала наведене догађаје и, поред осталог, дошла до слиједећих резултата:

- прикупила значајну документацију, информације, сазнања и друге доказе о догађајима у и око Сребренице од 10.-19. јула 1995. године, укључујући и оне који до сада нису били познати;

- утврдила да је у периоду од 10.-19. јула 1995. године ликвидирано више хиљада Бошњака, на начин који представља тешка кршења међународног хуманитарног права, те да је извршилац, поред осталог, предузео мјере прикривања злочина премјештањем тијела;

- открила 32 нове-до сада непознате локације масовних гробница, од којих су 4 примарне. Информације о тим гробницама доставили су искључиво извори из Републике Српске (органи Владе и свјedoци на терену) и први пут су добивене на такав начин.

Имајући то у виду сматрамо да би требало размотрити примјену истог модела у процесу откривања судбине "несталних лица" у цијелој Босни и Херцеговини, без обзира на њихову националну и религијску припадност;

- утврдила и реконструисала учешће војних и полицијских јединица, укључујући и специјалне јединице МУП-а Републике Српске;

- цјеловитије сагледала догађаје у Поточарима, а посебно судбину мјешовите колоне, те остале догађаје у и око Сребренице од 10.-19. јула 1995. године;

- У циљу утврђивања броја и идентитета лица за која су поднесене апликације Дому за људска права, Комисија је креирала базу података у којој су компарирани подаци из више извора. Резултати постигнути у овом дијелу рада Комисије су значајни и нови. Та методологија примјењиваће се и у покушају утврђивања консолидоване листе свих лица за која се још увијек трага у вези са догађајима у и око Сребренице од 10.-19. јула 1995. године.

Комисија би постигла и значајније резултате истраживања да је имала на располагању и осталу релевантну документацију надлежних институција Републике Српске, као и сазнања и документацију органа Федерације Босне и Херцеговине.

Оптерећена веома кратким задатим роком, Комисија је од самог конституисања радила под јаким медијским притиском, што је додатно оптерећивало њене и тако сложене активности. Међутим, чланови Комисије су успјели да одоле политизацији предмета истраживања, као и медијским притисцима. Инкримисане информације су у Извјештају намјерно изостављене.

Јавност Републике Српске резултате рада Комисије презентирани у овом Извјештају мора посматрати у свјетлу недавне изјаве Предсједника Републике Српске. Прихватање и суочавање са чињеницом да су неки припадници српског народа починили злочин у Сребреници у јулу 1995. године може повољно утицати на креирање услова за истраживање свих других злочина почињених на просторима Босне и Херцеговине и кажњавање починилаца.

КОМИСИЈА:

У Бања Луци 11. јун 2004.

Милан Богданић, предсједник

.....

Ђорђе Стојаковић, потпредсједник

.....

Проф. др Смаил Чекић, потпредсједник

.....

Gordon Bacon, члан

.....

Гојко Вукотић, члан

.....

Милорад Ивошевић, члан

.....

Жељко Вујадиновић, члан

.....

ПРИЛОЗИ